

Людмила ІВАШИНА
Національна академія державного управління
при Президенті України
Харківський регіональний інститут державного управління

РОЛЬ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Аналізується вплив об'єднаних територіальних громад на розвиток сільського зеленого туризму. Удосконалюється визначення терміна «сільський зелений туризм», розробляється комплекс завдань, які повинні виконувати територіальні громади для забезпечення розвитку сільського зеленого туризму. Доводиться, що розвиток сільського зеленого туризму сприятиме зростанню рівня життя населення, створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури сільської території, відродженню культурних традицій та підвищенню соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад. Розглядаються особливості розвитку сільського зеленого туризму, а також значення позитивного іміджу в розвитку об'єднаних територіальних громад.

Ключові слова: сільський зелений туризм, об'єднана територіальна громада, державне регулювання, соціально-економічний розвиток, сільська територія, імідж.

Liudmyla Ivashyna. Role of united local communities in rural green tourism development

The article analyzes the impact of united local communities on the development of rural green tourism. The author improved definition of «rural green tourism», developed a complex of tasks, which need to be carried out by local communities for ensuring the development of the rural green tourism. Nowadays topical fact is that the most local residents want to take rest in rural area, especially near rivers and mountains that provide clean air, familiarity with fauna and flora, health improvement, development of cultural and educational level of local residents. Increase in development of rural green tourism will lead to growth of a level of the population living, creation of new jobs, assistance in development of the rural zone infrastructure, revival of cultural traditions and increase in social and economic development of united local communities. The article presents peculiarities of rural green tourism development, characterizes significance of positive image in the development of local communities.

Key words: rural green tourism, united local community, state regulation, socio-economic development, rural territory, image.

У сучасних умовах формування об'єднаних територіальних громад розвиток сільського зеленого туризму впливає на стабілізацію економічного розвитку сіл, забезпечення зайнятості сільського населення, їх виходу із соціально-економічної кризи, забезпечує демографічну стабільність. Сільський зелений туризм у більшості країн світу розглядається як невід'ємна складова частина програми комплексного соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад. Україні важливо швидко подолати відставання в розвитку сільського зеленого туризму шляхом державного регулювання на рівні самоорганізації населення. Розвиток кожної окремої територіальної громади впливає на функціонування певних галузей місцевого самоврядування, у тому числі й сільського зеленого туризму. Виникає необхідність звернути увагу на поняття «сільський зелений туризм», вплив об'єднаних територіальних громад на розвиток сільського зеленого туризму в умовах трансформаційних змін. Саме тому ця проблема є досить актуальною.

Питання сільського зеленого туризму розглядаються в працях таких відомих українських учених: В. І. Биркович, І. Ю. Гришова, О. А. Дудзяк, Д. Г. Дармостук, В. Ф. Кифяк, Є. Г. Козловський, Н. Й. Коніщева, М. І. Пірен, В. С. Пеньковський, М. М. Пітюлич, Д. М. Стеченко та ін. Також заслуговують на увагу праці зарубіжних

учених А. П. Вятрак та П. Барроу. На місце територіальної громади в розвитку сільського зеленого туризму звертає увагу український науковець С. С. Кравцов. Проте невирішеним залишається розгляд проблеми впливу об'єднаних територіальних громад на розвиток сільського зеленого туризму.

Мета статті – розглянути роль і місце сільського зеленого туризму на регіональному рівні, вплив об'єднаних територіальних громад на розвиток сільського зеленого туризму.

На сучасному етапі розвитку суспільства ефективність будь-якої територіальної громади залежить від розвитку сільського зеленого туризму, що дає можливість створити нові робочі місця, отримати прибуток від надання послуг туристам, підтримати життя і добробут сільського населення, забезпечити соціально-економічне відродження сільської території.

У ст. 140 Конституції України визначено, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [4]. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» територіальну громаду формують «жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійною адміністративно-територіальною одиницею» [10]. Але територіальну громаду потрібно визначати не лише як територіальне об'єднання жителів, а й об'єднання за схожими інтересами та цілями, пов'язаними зі спільною територією. Для сільського населення такими інтересами можуть стати об'єднання зусиль, спрямованих на розвиток сільського зеленого туризму.

Існують різні трактування поняття «сільський зелений туризм». Найпростішим є визначення українського науковця Д. М. Стеценка: «Сільський туризм – це туризм, який проходить у сільському поселенні» [7, с. 97]. Найбільш повним визначенням терміна «сільський туризм», що враховує всі аспекти відпочинку туриста, на наш погляд, є трактування фахівцями Спілки сприяння розвитку сільського туризму в Україні: «Сільський туризм – це відпочинок у сільській місцевості в приватній садибі сільського господаря з широкими можливостями використання природного, матеріального і культурного потенціалу певного регіону» [5, с. 48].

Деякі автори трактують поняття «сільський зелений туризм» як вид діяльності, що всебічно охоплює поєднання пізнавального, розважального, культурного відпочинку в сільській території. Згідно із словником британця С. Медліка «сільський зелений туризм – відпочинковий вид туризму, сконцентрований на сільських територіях, який передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсводами» [12, с. 15] (переклад наш. – Л. І.).

Погоджуємося з думкою В. Ф. Кифяка, який зазначає, що «гість, який приїжджає відпочити в сільську оселю, бажає оглядати красиву природу і тому краєвиди села повинні мати привабливий вигляд. Сільська громада має дотримуватися санітарно-гігієнічних умов проживання, дбати про відсутність сміттєзвалищ, естетичний вигляд будинків, вулиць, садів, громадських закладів. Дбати про зелені насадження, використовувати вільні території, враховуючи інтереси відпочиваючих» [3, с. 312]. Господарям сільської території необхідно усвідомлювати, що потрібно створити такі умови, щоб турист мав можливість відвідувати історичні місця на естетично приємній території, на якій організуються туристичні заходи.

Сільський зелений туризм, за визначенням М. М. Пітюлича, – відпочинковий різновид туризму, що відбувається в сільських садибах, де власник господарства надає послуги з розміщення та харчування; основна мета цього виду туризму – пасивний відпочинок та вивчення побуту селян [8, с. 155].

На нашу думку, для забезпечення соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів шляхом сприяння сільського зеленого туризму необхідно

переймати світові стандарти щодо формування добробуту населення, забезпечувати населення робочими місцями, поліпшувати рівень їхнього життя. Український науковець В. І. Биркович зазначає, що досі ще немає єдиного визначення сутності досліджуваного виду туризму, і з огляду на це пропонує таку дефініцію: «сільський зелений туризм – це специфічна форма відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону» [2, с. 139]. Сільський відпочинок дозволяє зберегти і розвинути усталені традиції сільських населених пунктів, сприяє реалізації культурного відпочинку з метою оздоровлення тощо.

З огляду на зазначене можна зробити висновок про необхідність удосконалення визначення поняття «сільський туризм», що дозволить охопити всі можливості для розвитку сільської території, а саме сільський зелений туризм розглядати як можливість відпочивати в садибі сільського господаря з метою пізнання, оздоровлення, розваг, що дають змогу використовувати природні, культурно-історичні, етнографічні цінності сільських населених пунктів з метою їх соціально-економічного розвитку.

Об'єднана територіальна громада в розвитку сільського зеленого туризму може вирішувати питання на рівні місцевого самоврядування різними способами, а саме: провести референдум, загальні збори громадян за місцем проживання, колективні та індивідуальні звернення жителів до органів і посадових осіб міського самоврядування, громадські слухання, місцеві ініціативи та інші заходи, не заборонені законом. Проте головною проблемою на сьогодні залишається відсутність відповідної матеріально-технічної та фінансової бази для реалізації прав місцевих жителів. Така ситуація призводить до зниження інтересу громади до місцевого самоврядування. На думку українського науковця В. М. Алексеєва, «без ініціативи мешканців відповідного населеного пункту та постійного контролю з боку громадян за дотриманням органами місцевого самоврядування принципів, з якими воно здійснюється в Україні, самодостатність територіальних громад є неможливою» [1, с. 117].

Розвиток сільського зеленого туризму не вимагає великих витрат, оскільки його основою є побут і особливості сільського життя. Однак у законодавстві України не встановлено вимоги до власників садиб щодо організації побуту та зручностей для відвідувачів. Розвиток сільського зеленого туризму має велике значення як для туристів, так і для об'єднаної територіальної громади, що сприятиме соціально-економічному розвитку території. Для туристів забезпечується активний відпочинок на селі, споживання свіжих продуктів харчування, спілкування з місцевими жителями, пізнання культури, звичаїв і традицій села, набуття нових умінь, контакт з природою тощо. Для територіального розвитку сільський зелений туризм дає можливість отримати додатковий дохід, поліпшити інфраструктуру території, зберегти культурну спадщину села, особистий розвиток сільського населення.

Відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 р. [9] ми розробили комплекс завдань, які необхідно виконати об'єднаним територіальним громадам для забезпечення розвитку сільського зеленого туризму (таблиця).

У ході дослідження наукових джерел ми з'ясували, що органи місцевої влади наділені повноваженнями вирішувати питання місцевого значення, впливають на розвиток територій і представляють спільні інтереси територіальних громад. Об'єднані територіальні громади виконують важливі суспільні функції, забезпечують реалізацію прав сільського населення в розвитку сільського зеленого туризму. Законом України «Про співробітництво територіальних громад» [11] визначено, що суб'єкти співробітництва є територіальні громади сіл, селищ, міст, які здійснюють співробітництво через сільські, селищні та міські ради. Органи місцевої влади здійснюють виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Комплекс завдань територіальних громад для забезпечення розвитку сільського зеленого туризму

Характеристика добробуту сільського населення	Завдання територіальних громад
Підвищення рівня життя населення сільської території	Державна підтримка підвищення рівня облаштування сільської території як сфери життя, діяльності та побуту селян, розмежування політики щодо підтримки сільського господарства та розвитку сільських територій
Зайнятість сільського населення	Стимулювання зайнятості населення в сільській місцевості поза сферою сільськогосподарського виробництва, включаючи розвиток аграрного бізнесу, сільського туризму, народних ремесел і промислів, підприємств сфери послуг, збору та переробки дикорослих ягід і грибів, лікарської сировини тощо
Розвиток сільської соціальної інфраструктури	Пріоритетний розвиток сільської соціальної сфери та інфраструктури (насамперед автомобільних доріг, телекомунікацій та інших засобів інформаційного забезпечення, об'єктів комунального господарства, сфери освіти та охорони здоров'я)
Соціальний розвиток села	Створення умов для соціального розвитку села, стійкої мотивації до соціальної відповідальності бізнесу в аграрному секторі, суміжних секторах виробництва і сфері послуг
Формування привабливого іміджу сільської території	Підвищення рівня привабливості проживання в сільській місцевості, виконання програми державної підтримки молодих працівників, залучених до роботи в сільських населених пунктах
Збільшення доходу	Створення рівних умов для підтримки сільськогосподарських виробників незалежно від їх виду, типу, розміру, форми власності та господарювання

За визначенням С. В. Лихачова, «функції органів місцевої влади – це основні сторони соціального призначення представницьких органів місцевого самоврядування в Україні, які втілюються в конкретні напрями і види діяльності рад щодо здійснення завдань, визначених Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», іншими законами і нормативними актами» [6, с. 273].

Забезпечення цілісності сільської території визначається характером розвитку сільського туризму. Населення сільських територій може колективно або індивідуально звернутися до органів територіальної громади, які вирішують питання розвитку сільського зеленого туризму. Привабливим є те, що сільський зелений туризм – це така галузь, яка на початковому етапі не вимагає інвестицій, великих вкладень, але може принести велику користь багатьом громадянам держави, насамперед сільським жителям, оскільки розширює ринок збуту товарів та послуг, сприяє надходженню іноземної валюти, поліпшенню інфраструктури території, створенню нових робочих місць тощо. Саме об'єднані територіальні громади можуть забезпечувати пільги при одержанні державних дотацій особам, які беруть участь у наданні туристичних послуг. Сільський зелений туризм розвивається за тісної співпраці зацікавленого сільського населення, які надають туристичні послуги з об'єднаними територіальними громадами. Саме об'єднані територіальні громади забезпечують високу якість туристичних послуг і відповідну комунальну інфраструктуру (дороги, стоянки, централізоване водопостачання та водовідведення, телефонізацію, безпеку тощо), пропонують широкий вибір приватних садиб, магазинів, спортивних і рекреаційних об'єктів та туристичних послуг.

М. М. Костриця зазначає, що «державна влада та органи місцевого самоврядування безпосередньо не займаються регулюванням діяльності розвитку сільського зеленого туризму, їх дії спрямовані перш за все на підтримку та створення

позитивного клімату сільського зеленого туризму, що виявляється в розробці та реалізації державних програм щодо розвитку агротуристичної діяльності. Практичними аспектами становлення сільського зеленого туризму займаються переважно громадські організації, які не мають державних джерел фінансування, а існують за рахунок членських внесків, спонсорських та коштів від грантів» [5, с. 145]. Ця проблема може бути частково вирішена шляхом додавання відповідних статей до проекту Закону України «Про сільський зелений туризм». Ухвалення удосконаленого проекту цього закону і пов'язана із цим гармонізація суміжних нормативно-правових актів сприятимуть становленню прозорих та чітких відносин членів територіальної громади з органами місцевого самоврядування та відомствами в питаннях провадження діяльності з надання послуг сільського зеленого туризму.

Сільський зелений туризм впливає на соціально-економічний розвиток сільських територій шляхом вирішення низки проблем, а саме:

- зайнятості об'єднаних територіальних громад;
- поповнення місцевого бюджету;
- розвитку об'єднаних територіальних громад;
- благоустрою сіл;
- відродження народних промислів;
- реставрації пам'яток архітектури;
- збереження та відновлення природного середовища тощо.

Розвиток сільського зеленого туризму виконує ряд функцій економічного, соціально-культурного, політичного, рекреаційного, виховного та екологічного характеру, є сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, стимулює розвиток об'єднаних територіальних громад, підвищує добробут населення.

Отже, проведені дослідження свідчать про вплив об'єднаних територіальних громад на розвиток сільського зеленого туризму. Розвиток сільського зеленого туризму сприятиме зростанню рівня життя населення, створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури сільської території, відродженню культурних традицій та підвищенню соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад. Сучасне місце об'єднаних територіальних громад у цьому процесі неспроможне забезпечити розвиток сільського зеленого туризму з максимальною ефективністю. Необхідно удосконалити нормативно-правове забезпечення розвитку сільського зеленого туризму шляхом посилення державних гарантій виконання об'єднаними територіальними громадами своїх функцій щодо розвитку сільського зеленого туризму, впровадження на місцевому рівні нової концепції місцевої економіки як ефективного напряму співробітництва територіальної громади з владою, підвищення відповідальності об'єднаних територіальних громад перед мешканцями територіальних утворень тощо.

Таким чином, створення в процесі децентралізації об'єднаних територіальних громад сприятиме прискоренню становлення дієвого місцевого самоврядування в Україні, що дозволить забезпечити належне місце об'єднаних територіальних громад у розвитку сільського зеленого туризму. Отже, дана проблема є актуальною та потребує подальшого дослідження, оскільки соціально-економічний розвиток об'єднаних територіальних громад необхідний для розвитку сільського зеленого туризму.

Список використаних джерел / List of references

1. **Алексєєв В. М.** Проблеми самодостатності територіальних громад / В. М. Алексєєв // Університет. наук. зап. : наук. журн. Хмельниц. ун-ту управління та права. – Хмельницький, 2007. – № 3(23). – С. 115 – 120 [Aleksieiev V. M. Problemy samodostatnosti terytorialnykh hromad / V. M. Aleksieiev // Universytet. nauk. zap. : nauk. zhurn. Khmelnyts. un-tu upravlinnia ta prava. – Khmelnytskyi, 2007. – № 3(23). – S. 115 – 120].
2. **Биркович В. І.** Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / В. І. Биркович // Стратегічні пріоритети : наук.-аналіт. щокварт. зб. Нац. ін-ту стратегіч.

дослідж. – Київ, 2008. – № 1(6). – С. 138 – 143 [Byrkovych V. I. Silskiy zeleniy turizm – priorytet rozvytku turystychnoi haluzi Ukrainy / V. I. Byrkovych // Stratehichni priorytety : nauk.-analit. shchokvart. zb. Nats. in-tu stratehich. doslidzh. – Kyiv, 2008. – № 1(6). – S. 138 – 143].

3. **Кифяк В. Ф.** Організація туризму : навч. посіб. / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги – XXI, 2008. – 344 с. [Kyfiak V. F. Orhanizatsiia turizmu : navch. posib. / V. F. Kyfiak. – Chernivtsi : Knyhu – KhKhI, 2008. – 344 s.].

4. **Конституція** України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/- laws/show/254k/96-vr> [Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28 cherv. 1996 r. № 254k/96-VR // Zakonodavstvo Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/- laws/show/254k/96-vr>].

5. **Костриця М. М.** Сільський туризм: теорія, методологія, практика (етноісторичний туристичний кластер «Древлянська земля») : монографія / М. М. Костриця ; за наук. кер. і заг. ред. С. І. Ходаківського, Ю. С. Цаль-Цалка. – Житомир : ЖДТУ, 2006. – 196 с. [Kostritsia M. M. Silskiy turizm: teoriia, metodolohiia, praktyka (etnoistorychnyi turystychnyi klaster «Drevlianska zemlia») : monohrafiia / M. M. Kostritsia ; za nauk. ker. i zah. red. S. I. Khodakivskoho, Yu. S. Tsal-Tsalka. – Zhytomyr : ZhDTU, 2006. – 196 s.].

6. **Лихачов С. В.** Щодо функцій органів місцевого самоврядування в Україні / С. В. Лихачов // Форум права : електрон. наук. фах. вид. – Харків, 2010. – № 2. – С. 272 – 276. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=FP_index.htm_2010_2_43 [Lykhachov S. V. Shchodo funksiiv orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini / S. V. Lykhachov // Forum prava : elektron. nauk. fakh. vyd. – Kharkiv, 2010. – № 2. – S. 272 – 276. – Rezhym dostupu : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=FP_index.htm_2010_2_43].

7. **Михайліченко Г. І.** Класифікація засобів розміщення туристів у сільській місцевості / Г. І. Михайліченко // Вісн. КНТЕУ. – 2003. – № 6. – С. 97 – 103 [Mykhailichenko H. I. Klyasyfikatsiia zasobiv rozmishchennia turystiv u silskii mistsevosti / H. I. Mykhailichenko // Visn. KNTEU. – 2003. – № 6. – S. 97 – 103].

8. **Пітюлич М. М.** Особливості функціонування сільського туризму в Україні та довід Європейських країн / М. М. Пітюлич, І. І. Михайлюк // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер. «Економіка». – 2011. – С. 154 – 157 [Pitiulych M. M. Osoblyvosti funktsionuvannia silskoho turizmu v Ukraini ta dovid Yevropeyskykh krain / M. M. Pitiulych, I. I. Mykhailiuk // Nauk. visn. Uzhhorod. un-tu. Ser. «Ekonomika». – 2011. – S. 154 – 157].

9. **Про затвердження** Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2014 р. № 385 // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 70. – С. 23. – Ст. 1966 [Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku do 2020 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 6 serp. 2014 r. № 385 // Ofits. visn. Ukrainy. – 2014. – № 70. – S. 23. – St. 1966].

10. **Про місцеве самоврядування в Україні** : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-IV // Відом. Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170. – С. 379 – 432 [Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 21 trav. 1997 r. № 280/97-IV // Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1997. – № 24. – St. 170. – S. 379 – 432].

11. **Про співробітництво** територіальних громад : Закон України від 17 черв. 2014 р. № 1508-VII // Офіц. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-18> [Pro spivrobitnytstvo terytorialnykh hromad : Zakon Ukrainy vid 17 cherv. 2014 r. № 1508-VII // Ofits. sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>].

12. **Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality** / ed. S. Medlik. – London : Butterworth-Heinemann Etd., 1993. – P. 43.

Надійшла до редколегії 16.06.17